

**YEŞİL ORDU CEMİYETİ'NİN KURULUŞU, KAPANIŞI VE MİLLÎ MÜCADELEDEKİ
ROLÜ ÜZERİNE BİR İNCELEME**

**A STUDY ON THE FOUNDATION AND CLOSURE OF THE GREEN ARMY SOCIETY
AND ITS ROLE IN THE NATIONAL STRUGGLE**

Ramazan TOSUN

MEB, ramcotosun@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0005-8017-5744>

ÖZET

Bu çalışmada 1920'de Millî Mücadele Dönemi'nde kurulan Yeşil Ordu Cemiyeti'nin kuruluşu, Millî Mücadele'deki etkisi ve kapanış sürecini incelenecektir. Cumhuriyetin henüz kurulmamış olduğu bu dönemde oluşturulan siyasi-askeri bir yapıya sahip olan cemiyet, Mustafa Kemal'in yakın arkadaşlarını içermektedir. Millî Mücadele'nin başarılı olmasının o dönemde önemli kişiler tarafından Sovyet Rusya'nın desteğiyle bağlantılı olduğuna inanıldığı için Yeşil Ordu Cemiyeti kurulmuştur. Faaliyetlerine başladıktan bir süre sonra, cemiyet, dönemin çeşitli tehlikeli isimlerinin katılımıyla birlikte riskli bir oluşum olarak görülmeye başlanmıştır. Ayrıca, cemiyetin gizli bir yapıya sahip olması, halk arasında çeşitli söylentilere neden olmuştur. Bu nedenle, Yeşil Ordu Cemiyeti'nin ülkemizin kuruluş aşamasındaki siyasi hayattaki önemi büyüktür. Daha sonra, cemiyetin Bolşevizm faaliyetlerine bulaşması, zaten şüpheyle yaklaşılan cemiyete olan tepkiyi artırmış ve sonunda Mustafa Kemal'in onayıyla kapatılarak tarih sahnesindeki varlığı sona ermiştir. Ancak, etkileri ve dönemi aydınlatan yapısı nedeniyle, Yeşil Ordu Cemiyeti'nin günümüzde de incelenmesinin önemi ve anlamı devam etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yeşil Ordu, Cemiyet, Siyasi Cemiyetler, Millî Mücadele, Atatürk.

ABSTRACT

This study will examine the establishment of the Green Army Society, which was established in 1920 during the National Struggle Period, its impact on the National Struggle and its closing process. The society, which had a political-military structure established in this period when the Republic had not yet been established, included Mustafa Kemal's close friends. The Green Army Society was founded because important people at the time believed that the success of the National Struggle was linked to the support of Soviet Russia. Sometime after it started its activities, the society began to be seen as a risky organization with the participation of various dangerous figures of the period. Moreover, the secretive nature of the society led to various rumors among the public. Therefore, the importance of the Green Army Society in the political life of our country during its founding phase is great. Later on, its involvement in Bolshevik activities increased the reaction against the already suspicious society and eventually it was closed down with the approval of Mustafa Kemal and its existence on the stage of history came to an end. However, due to its effects and its structure that illuminates the period, the importance and meaning of analyzing the Green Army Society continues to this day.

Keywords: Green Army, Society, Political Societies, National Struggle, Atatürk.

1. GİRİŞ

Osmanlı Devleti, 19. yüzyılın sonlarından itibaren çöküş ve dağılma evresine girmiş ve bu süreç zamanla artarak devam etmiştir. Sonunda, 20. yüzyılın ilk çeyreğine gelindiğinde tamamen tarih sahnesinden çekilmiştir. Osmanlı'nın son günlerinde, Türk halkı Millî Mücadele Dönemi'ni başlatarak, siyasi bir atmosferi ortaya çıkarmış ve bu durum bazı siyasi oluşumları beraberinde getirmiştir. Vatanın kurtuluş yolları konusunda birçok farklı görüş ortaya çıkmıştır. Bazı siyasi oluşumlar, Kurtuluş Harbi'nin başlangıç yıllarında düşüncelerini yaymak ve halk arasında destek bulmak amacıyla, aynı zamanda yeni oluşacak meclisin ve devletin siyasi ve idari işleyişinde etkili olma arzusuyla hareket etmişlerdir. Bu siyasi oluşumlar hem Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde hem de genel olarak faaliyet göstermiş ve birbirleriyle rekabet etmişlerdir. Çoğunlukla sol görüşlülerden oluşan bu siyasi oluşumlar, örgütlenme çabalarını bazı iç ve dış güçlerden destek almış ve bu sayede daha etkili bir şekilde yayılmışlardır. Yakın tarihimizde ve Millî Mücadele döneminde sol çizgide konumlanan Yeşil Ordu Cemiyeti de bu siyasi oluşumlar arasında önemli bir yer tutmaktadır. Cemiyetin kuruluşu, amaçları, ilkeleri, faaliyetleri ve tarihsel etkileri incelenmesi gereken önemli unsurlardır.

Türkiye'nin bağımsızlık mücadelesi sırasında, Millî Mücadele'nin kritik dönemlerinde ortaya çıkan Yeşil Ordu Cemiyeti, Mustafa Kemal'in liderliğindeki siyasi-askeri bir yapı olarak tarihe geçmiştir. Cumhuriyet henüz kurulmadan önce, 1920 yılında kurulan bu cemiyet, Millî Mücadele'nin başarısının ardında Sovyet Rusya'nın etkisinin olduğu inancıyla oluşturulmuştur. Ancak, zamanla çeşitli tehlikeli isimlerin katılımı ve Bolşevizm faaliyetlerine dönüşmesiyle birlikte, cemiyetin riskli bir yapıya evrildiği görülmüştür. Yeşil Ordu Cemiyeti, kuruluşuyla birlikte gizemli bir yapıya bürünmüş ve halk arasında çeşitli söylentilere neden olmuştur. Mustafa Kemal'in yakın arkadaşlarının da katıldığı bu cemiyet, ülkemizin kuruluş aşamasında önemli bir rol oynamış ve siyasi hayatına damgasını vurmuştur. Ancak, zaman içinde artan tepkiler ve cemiyetin Bolşevizm faaliyetlerine kayması, Mustafa Kemal'in onayıyla birlikte kapatılmasına yol açmıştır. Günümüzde dahi, Yeşil Ordu Cemiyeti'nin etkileri ve döneme ışık tutar nitelikteki yapısı, tarihsel bir öneme sahiptir. Bu makale, cemiyetin tarih sahnesindeki rolünü anlamak ve günümüze nasıl yansıdığını değerlendirmek amacıyla yazılmıştır.

2. YEŞİL ORDU CEMİYETİ'NİN KURULUŞ SÜRECİ

Türkiye'de kurulan Yeşil Ordu Cemiyeti'nin kaynağını oluşturduğundan hareketle kısaca Rusya'da kurulan Yeşil Ordu hakkında bilgi verecek olursak, Yeşil Ordu; emperyalist Batılı güçlere karşı Bolşeviklerin yanında savaşan Müslüman bir orduydü. Buradan hareketle, Enver Paşa da İngilizlere karşı savaşacak bütün İslam dünyasını Batı emperyalizminin tutsaklığından kurtaracak ve ilk sınavını da Anadolu'da verecek Yeşil Ordu adıyla bir Müslüman süvari kuvvetinin kurulmasına öncülük ederek Yeşil Ordu Cemiyeti'ni kurmuştur.

Yeşil Ordu Cemiyeti, ismini Rusya'da Bolşeviklerle iş birliği yaparak Denikin Ordusu'na karşı başarılı savaşlar vermiş, Müslüman askerlerden meydana gelen ve İslam birliğini gaye edinmiş, Kafkaslarda bulunan Yeşil Ordu'dan almıştır. Kazım Paşa'nın göndermiş olduğu Yeşil Ordu Müfrezesi de bunun minyatürünü oluşturmuştu.

Millî Mücadele'nin en buhranlı dönemlerinde Türk Ordusu ve Meclis dışında başka bir kurtarıcı kuvvet arayanların ve bir takım kasıtlı kimselerin adeta bir kurtarıcı kuvvet manasında kulaktan kulağa fısıldayıp durdukları isim Yeşil Ordu idi. Özellikle Birinci Eskişehir harekâtı sırasında Doğu'dan bir Yeşil Ordu'nun geleceği söylentileri, Enver Paşa'nın komutası altında Kafkaslarda hazırlanan bir süvari kuvvetinin de Yeşil Ordu namıyla Türkiye'ye gelerek Anadolu hareketine yardımcı olacağı söyleniyordu (Tevetoğlu, 1967: 128)

Yeşil Ordu Cemiyeti'nin kuruluş amacıyla ilgili çok çeşitli düşünceler ileri sürülmektedir. Örneğin bu görüşlerden biri Osmanlı İmparatorluğu'nun I. Dünya Savaşı'nın sonunda resmi olarak sona ermesinden kısa bir süre sonra, enerjik yeni bir Türk ulusal direniş hareketi ortaya çıkmasıydı. Bu yeni hareket Yeni bir Türk devleti kurma çabalarında büyük bir uluslararası destek gördü ve en önemli müttefikleri arasında da Moskova'daki genç Bolşevik hükümeti vardı. Hem Türk Milliyetçileri hem de devrimi gerçekleştiren Rus Bolşevikleri kendilerini Batılı emperyal güçlerin tehdidi altında buldular. 1920'ler Bolşevikler için anti-emperyalist devrimin en parlak dönemiydi ve çoğunluğu Müslüman olan uluslarla bir ittifak fikri çok mantıklı gelmişti. Aynı zamanda Müslüman dünyasında imparatorluğu Batı'ya karşı birleşmek ve Müslüman toplumu Bolşevikler aracılığıyla dönüştürmek için bir şans olarak görüldü (Gökay, 2017).

Yeşil Ordu'nun kuruluş tarihi tam olarak bilinmese de 1920 baharı çok önemli İttihatçı olaylara sahne oldu. İstanbul'da meclisin dağı(tı)lması ve Karakol örgütü ile birlikte bazı İttihatçılar Ankara'ya kaçmak zorunda kaldılar ve Ankara Hükümeti'ne katıldılar. Ancak bazıları gizli bir örgütlenmeyle 1920 baharında Anadolu'da eski İTC mensupları tarafından yeraltı teşkilatları kuruldu (Tunçay, 1991: 84-85). Cemiyetin kuruluş tarihini kesin olarak tespit edemeyişimizin en önemli nedeni ise, Cemiyet'in gizli bir teşekkül olmasındandır. Yeşil Ordu Cemiyeti'nin üyeleri içinde her ne kadar o devirde bakan, ordu komutanı gibi kişiler bulunsa da cemiyet esas itibariyle gizli bir cemiyettir. Ancak Cemiyetin kuruluş tarihi üzerinde kesin olmasa bile bizim için önemli kabul edilebilecek ipuçları mevcuttur. Biz bu ipuçlarından hareketle Yeşil Ordu Cemiyeti'nin kuruluş tarihi olarak, 1920 Mayısını söyleyebiliriz (Altıntaş, 1995: 63)

Bu cemiyete özellikle Yeşil Ordu adının verilmesi de tesadüfi değildir. Bu cemiyete Yeşil Ordu adının seçilmesinde halkın ulusal davaya kazandırılmasının hedeflenmesinin yanı sıra, askerden firarın önlenmesi amacıyla tutucu çevrelerin kullandığı din silahından yararlanılmak istenmesi ana etken olmuştur. İşte bütün bunlar Millî Mücadele şuurunu benimsemiş yeni birliklere duyulan ihtiyacı artırmış, bunun sonucunda Mustafa Kemal'in yakın arkadaşları ona yardımcı olmak için böyle bir işe girişmişlerdi. Hatta Ali Fuat Cebesoy bu konuda kurulan bu cemiyetin isyanları bastırma amacına da hizmet ettirileceğini de belirtmiştir (Cebesoy, 2000: 494) Yeşil Ordu'nun Kafkaslardan Turan ülkesinden Anadolu'ya yardıma geleceği söylentisi ona, dışarıdan gelecek yardımcı bir kuvvet olarak bakmayı gerektirirken meseleye dini faktörlerin de tesiriyle efsanevi bir yön de katılmış oluyordu. Bu propagandanın böyle bir planı gerçekten uygulamak isteyen İttihatçılarca yapıldığı iddia edilmiştir (Arbaç, 2017: 42).

Yeşil Ordu Cemiyeti'nin biri siyasi diğeri askeri iki tip üyesi vardı. Siyasi üyelerin vazifesi, cemiyete yeni üyeler kazandırarak gayeye bir an önce ulaşılmasına yardımcı olmak, askeri üyeler olarak niteleyebileceğimiz fedailer ise daha çok cemiyetin kendi içindeki ahengi korumak ve buna karşı çıkanları bertaraf etmek vazifesini yerine getiriyorlardı. Her ne kadar bu fedailer takım, bölük, tabur şeklinde cemiyet harici tehdit unsurlarına karşı teşkilatlanmışlarsa da bu yönde toplu asken faaliyetlerine rastlanılmamıştır (Altıntaş, 1995: 73).

Yeşil Ordu Cemiyeti'nin ortaya çıkmasında önemli etkenlerden biri olan İstanbul Hükümeti'nin Millî Mücadele'yi Bolşeviklikle suçlaması ve buna karşı yapılan isyanlardan Mustafa Kemal Bolşevikliği getiriyor veya Bolşevikler gelecekler" gibi cümleler sarfı ve tüm bunlara ilave olarak Anadolu'daki hareketin Bolşeviklerle ilişkisinden dolayı dinsizlikle suçlanmaya kadar götürülmesi, Millî Mücadele'yi olumsuz yönde etkilemeye başlamıştı. Bunun yanında düzenli ordu kurmada da bu tür propagandaların olumsuz tesiri sonucunda güçlüklerle karşılaşılmaktaydı.

İşte bütün bu gelişmeler, Millî Mücadele şuurunu benimsemiş yeni birliklere duyulan ihtiyacı artırmış, bunun neticesinde Mustafa Kemal Paşa'nın yakın arkadaşları ona yardımcı olmak düşüncesiyle bu işe girişmişlerdi. Cemiyetin başlangıçtaki kuruluş sebebi, daha önceki kısımlarda da belirttiğimiz gibi, İstanbul'un Ankara'daki harekete karşı olumsuz tavrını ve padişah taraftan 'Cemiyet-i Ahmediye'nin karşı propagandaların bertaraf etmek, bunun yanında Bolşevikliğin Müslümanlığın uygulanmasından başka bir şey olmadığını anlatmaktır.

2.1. Yeşil Ordu Cemiyeti ve Çerkez Ethem İlişkisi

Cemiyetin kapatılmasına da neden olduğundan dolayı önemine binaen Çerkez Ethem'in Yeşil Ordu Cemiyeti ile alakasına değinmek elzemdir. Yeşil Ordu Cemiyeti'nin kapatılmasının ana nedenlerinden birisi Çerkez Ethem'in ve ağabeylerinin Yeşil Ordu Cemiyeti'ne girmeleriydi. Bu durum cemiyetin kapatılmasına sebep olacak olayların başlangıcını oluşturmuştu. Çünkü Çerkez Ethem, o dönemde elinde oldukça önemli bir kuvvet bulunduruyordu. Ankara Hükümeti, bu kuvvetlerden faydalanarak Anadolu'da kendisine karşı gelişen mahalli ve İstanbul Hükümeti mesnetli hareketleri bastırabilmişti. Cemiyet, Çerkez Ethem'i arasına almakla silahlı bir güce kavuşmayı hedeflemişti. Yeşil Ordu Cemiyeti'nin bu şekilde güç kazanmasını, hatta kendi adını kullanarak yayılmaya başlamasını sakıncalı gören Mustafa Kemal Paşa, Dâhiliye Vekili ve cemiyetin kurucularından Hakkı Behiç'e cemiyetin kapatılması gerektiğini iletmıştır. Hakkı Behiç Bey ise bunun o an için imkânsız olduğunu ancak faaliyetlerinin yavaşlatılabileceğini bildirmiştir. Bunun üzerine cemiyet faaliyetlerini Ethem'in daha güçlü olduğu Eskişehir'e kaydırmıştır. Bu durumu fırsat bilen Çerkez Ethem ise Eskişehir'de Büyük Millet Meclisi'ne karşı kendi liderliğini ve Bolşevikliği savunan Seyyare-i Yeni Dünya adlı bir "İslam Bolşevik Gazetesi" çıkarmaya başlamıştır (Kurşun, 1993: 275-276).

Çerkez Ethem, Salihli'de teşkilat oluşturma çalışmalarına başladı. Millî Mücadelenin başlangıcında ülkenin içinde bulunduğu durumdan kurtulmak için kurulan Kuva-yı Millîye teşkilatlarının en güçlüsünü elinde bulunduran Çerkez Ethem, gezici kuvvet anlamına gelen Kuva-yı Seyyare ile bir yandan Yunan işgaline karşı koyarken, diğer yandan da iç isyanların bastırılmasında önemli başarılar sağladı. Bu başarıları Ankara Hükümeti'nin ileri gelenlerince takdirle karşılandı. Yeşil Ordu Cemiyeti, *giderek güçlenen Çerkez Ethem Bey'in Kuvayı Seyyare'sine karşılık olarak kurulmuş, ne var ki Ethem Bey'in Cemiyet'e girmesiyle süreç içerisinde Kuvayı Seyyare'nin "kent örgütü"ne dönüşmüştür* (Bozkurt, 2013)

Çerkez Ethem'in Yeşil Ordu Teşkilatına girmesiyle cemiyetin eline silahlı bir gücün geçmesi Mustafa Kemal Paşa tarafından fark edilmişti. Üstelik her yerde Paşa'nın adını kullanarak genişleyen bu teşkilatın, zararlı olmaya başladığını gören Mustafa Kemal Paşa, cemiyetin kapatılmasını Hakkı Behiç'ten istemiş fakat ondan bunun hemen mümkün olamayacağı yolunda bir cevap almıştı. Bundan sonra cemiyet faaliyetlerini yavaşlatmış ve çalışmalarını Ethem'in daha tesirli olduğu Eskişehir bölgesine kaydırmıştır.

Millî Mücadele'ye yardımcı olmak üzere müfrezeler teşkil eden ve kendine bas kuralları ile gelişerek, o günlerde Anadolu'daki Millî Harekete özellikle iç isyanların bastırılmasında yardımcı olan Ethem, kendisine gösterilen tezahürat ve ilgiyi sindirememişti. Şüphesiz bunda kendisinden daha büyük olan ve Büyük Millet Meclisi'nde Saruhan Mebusu bulunan Reşit Bey'in, yine kendisinin hastalığı sırasında birliklerin başında bulunarak ona vekâlet eden Tefvik Bey'in rolü olmuştur. Ağabeyleri Ethem'in elindeki bu gücü kendi amaçları doğrultusunda kullanmayı planlamışlardı. Ankara'nın, kurulmakta olan yeni devletin müfrezelerle idare edilemeyeceği gibi, haklı bir fikirden hareketle düzenli ordu kurma isteğine, karşı gelmişlerdi.

3. YEŞİL ORDU CEMİYETİ'NİN ARKA PLANI

Yeşil Ordu Cemiyeti'nin kuruluş nedenleri konusunda tarihçi ve siyasetçiler hemfikir değillerdir. Bu hususta önemli çalışmalar yapan değerli isimlerin önde geleni de Necip Hablemitoğlu'dur. Hablemitoğlu bu hususta, tarihin çarpıtılmasına karşı da anlamlı saptamalarda bulunmuş ve ideolojik, çıkar amaçlı, propaganda ürünü bu çarpıtmaları nazik üslubuyla yanıtlamıştır: "Yeşil Ordu yöneticilerinin, batı emperyalizminin maşası Yunanlara karşı bir savaş projesine sahip oldukları yolunda hiçbir emare, belge bulunmamaktadır. Dolayısıyla, günümüzde TKP propagandasının tam aksine, cephe boylarında hürriyet ve istiklal için can vermiş değil; canını tehlikeye atmış tek bir Yeşil Ordu'cu ya da genel ifadeyle Marksist söz konusu değildir. Yeşil Ordu

Cemiyeti yönetici ve üyeleri, hiç şüphesiz mücadele vermişlerdir ama batılı emperyalistlere karşı değil de Mustafa Kemal Paşa ve Büyük Millet Meclisi'ne karşı olara ve Sovyet Rusya Hükümeti'yle Komintern'e sonuna kadar sadık kalarak" (Hablemitoğlu, 2016).

Bu hususta ülkemizin kurucusu Gazi Mustafa Kemal Atatürk de 15-20 Ekim 1927 tarihinde irad ettiği Nutuk'unda Yeşil Ordu'nun kurulmasına ve mahiyetine ilişkin olarak yaptığı değerlendirmede; Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin ve Hükümeti'nin kuruluşundan sonra, Ankara'da 'Yeşilordu' adı altında bir derneğin kurulduğunu, bu derneğin ilk kurucularının pek yakın ve bilinen arkadaşları olduğunu, derneğin amacının halifenin fetvasına göre hareket etmekte olan asilerin aldatmacasına kapılmayacak, inkılâbın gayesini anlamış seçkin ve şuurlu kimselerden meydana gelen Millî müfrezeler oluşturmak olduğunu açıklamıştır.

Mustafa Kemal Paşa konuşmasında, kendisinin bir yandan bezgin durumda bulunan orduyu canlandırmak ve güçlendirmek için çareler aradığını, bir yandan da her türlü sakıncalarına rağmen her yerde, ister istemez kurulmuş olan Millî müfrezelerden yararlanmaya çalışarak zaman kazanmaya gayret ettiğini, Yeşil Ordu teşkilatının ilk kurucuları arasında bulunan yakın arkadaşlarının sırf yardım maksadıyla ve kendisini ayrıca yormamak düşüncesiyle teşebbüse geçerek çalışmayı uygun gördüklerini, kendisinin pek meşgul olduğu bu dönemde Yeşil Ordu teşkilatının bir bakıma gizli bir teşkilat olarak kurulmuş olduğunu ve oldukça genişlediğini, zamanla bu teşkilatın Millî müfrezeler oluşturmak gibi sınırlı bir alandan çıkarak, çok genel bir amaca da yöneldiğini belirtmiştir (Atatürk, 2015).

Yeşil Ordu Cemiyeti'nin ileri gelen faal yöneticilerinden biri ve Mustafa Kemal Paşa'ya yakın mebuslardan olan Yunus Nadi Bey, Yeşil Ordu'nun Kızıl Ordu'ya benzetilerek Bolşeviklerden yardım alma amacıyla kurulduğunu ileri sürmektedir (Altıntaş, 1995: 65). Bulunmuş olduğu vazifelerden dolayı Yeşil Ordu Cemiyeti hakkında en sağlıklı bilgilere sahip olan Ali Fuat Paşa da kuruluş sebeplerini genel olarak Mustafa Kemal Paşa ile aynı gerekçelere dayandırır. Ali Fuat Paşa da kurucuların, iç çekişmeler ve isyanlar karşısında yeni zihniyete göre yetiştirilmemiş bir ordu ile iş görülemeyeceğini, inkılap gayesini daha kolay anlayabilecek bir teşkilat kurmayı kararlaştırdıkların gayelerinin bu teşkilat vasıtasıyla iç isyanları bastırmak olduğunu ifade etmiştir (Cebesoy, 2000).

Yeşil Ordu'nun şu ana kadar dile getirilen görünürdeki gayelerinden başka dile getirilmeyen hedefleri de vardı. Yani bu cemiyetin kurulmasının aslında arka planı da bulunmaktaydı. Bunlar arasında Yeşil Ordu Teşkilatı'nın, Batı'nın memleketi yok etmek isteyen siyasetine karşılık Doğu'ya ve Bolşevik devrimine yaklaşmakta memleket için büyük faydalar bulduğu noktası idi. Yeşil Ordu'nun kurucuları İslam Dünyası'nda Rus devrimine uygun olarak bir sosyalist birliği fikrini oluşturmaya çalışıyorlardı. Yeşil Ordu aynı zamanda, kendi gayelerine paralel faaliyetlerde bulunan hudut dışındaki teşkilatları da Anadolu'da bulunan birimlerine bağlama girişimlerinde bulunmuştu.

Tüm bunlardan elde edeceğimiz sonuç, Yeşil Ordu Cemiyeti'nin biri açık diğeri gizli iki ana gayeyi gerçekleştirmek amacıyla kurulduğuydu. Cemiyetin açık gayesi, Anadolu'daki iç isyanları bastırmak ve yapılması düşünülen inkılaplara destek olmaktı. Gizli gayesinin ise Rusya'daki Bolşevik devrimine benzer bir sosyal hareketi yürürlüğe koymaktı.

4. YEŞİL ORDU CEMİYETİ'NİN KAPATILMASI

1920 yılının Mayıs'ında faaliyete başlayan Yeşil Ordu Cemiyeti, esas amaçladığı gâyelerin dışında çalışmaya başlamış ve teşkilatlanmasını da Mustafa Kemâl Paşa'nın adını kullanarak hayli genişletmişti. Cemiyete daha sonra Çerkez Ethem'in alınması, o zaman için cemiyetin elinde düzenli olmayan ancak çeşitli ayaklanmalarla gücünü kanıtlamış bir kuvvet oluşmasını temin etmişti.

Tüm bunların yanında cemiyetin Ankara ve Eskişehir şubelerinin birer gizli komünist örgütü gibi çalışmaları, Mustafa Kemal Paşa'nın dikkatinden kaçmamıştı. Mustafa Kemal Paşa'nın dikkatinin cemiyet üzerinde yoğunlaşmasının bir diğer nedeni de cemiyetin Büyük Millet Meclisi'ndeki temsilcisi konumunda bulunan Halk Zümresi'nin Dr. Nazım Bey'i Dâhiliye Vekili seçtirilmesi idi. Mustafa Kemal Paşa, tüm karizmasına rağmen kendi adayım seçtirmemişti.

Bunun yanında cemiyet üyelerinden bazılarının Sovyet sefaretiyle olan ilişkileri ve Sovyetler adına gelen temsilcilerin kışkırtma ve yardımlarıyla cemiyet, teşkilata gerekli olan para temini için yardım isteğine kadar götürmesi, cemiyetin kapatılmasının mesafe taşları olmuştu. Ayrıca, Mustafa Kemal Paşa, cemiyetin kapatılması isteği konusunda, şahsen tanıdığı Erzurumlu Nazım Nazmi Bey'in görevli bulunduğu Malatya'dan gönderdiği bir mektubunu almıştı. Paşa, Nazım Bey'in gönderdiği mektupta Yeşil Ordu teşkilatının genişlemesinden sevinçle bahsetmesinden sonra, cemiyet hakkında araştırma yapma ihtiyacını hissedip neticede cemiyetin faydalı olmaktan çıktığı izlenimini edindiğinden kapatılmasının faydalı olacağına inandığını ifade etmişti.

Mustafa Kemal Paşa, bundan sonraki gelişmeler konusunda da cemiyetin kapatılması için gerekli emirleri verdiği halde, genel sekreter Hakkı Behiç Bey'in bunun mümkün olmadığını kendisine söylediğini ifade etmektedir. Mustafa Kemal Paşa daha sonraki gelişmelerle ilgili olarak, kendisinin cemiyetin kapatılması konusunda ısrarlı olduğunu Hakkı Behiç'in kendisine bunun mümkün olmadığını söylediğini kapatılmama gerekçesinin ise, teşkilatın kendisinin tahmininden daha büyük ve kuvvetli olduğunu cemiyeti kuranların sonuna kadar gayelerinden ayrılmayacaklarına dair birbirine söz vermiş olduklarını söylediğini, tüm çabalarına rağmen Hakkı Behiç'in söylediklerinin doğru çıktığını ifade etmektedir.

Mustafa Kemal Paşa'nın cemiyetin kapatılması konusundaki bu birinci isteği, Genel Merkezde yapılan bir görüşmede değerlendirilmiş ve Paşa'nın durumu yanlış anladığı kanaatine varılarak cepheden dönüşüne kadar faaliyetin geçici olarak durdurulması yönünde karar verilmişti. Ankara Merkez Heyeti'ne ise, durum Konya Mebusu Refik [Koraltan] Bey aracılığıyla duyurulmuştu. Nazım Bey ise, kapatılma ile ilgili olarak Mustafa Kemal'in cemiyetin faaliyetlerine şimdilik şartıyla müsaade ettiğini belirtmekteydi. Yunus Nadi Bey de Nazım Bey'in aksine, Mustafa Kemal Paşa'nın, Yeşil Ordu'nun kapatılması isteğinin geçici olmadığını kesin kapatılması olduğunu üyelerden bazılarının bu karara uyduğunu ifade etmektedir.

Cemiyete Çerkez Ethem'in girmesiyle, faaliyetlerin Eskişehir'de yoğunlaşması üzerine, Gizli Türkiye Komünist Partisi ile iç içe girmiş oluyordu. Bütün bu gelişmelere engel olmak düşüncesiyle Türkiye Komünist Partisi, Mustafa Kemal Paşa tarafından kurdurulmuşsa da bu fırkaya girmeyen bazı Yeşil Ordular Gizli Türkiye Komünist Partisi'yle birleşerek, 7 Aralık 1920'de Türkiye Halk İştirakkiyûn Partisi'ni kurmuşlardı (Altıntaş, 1995: 122-123).

İşte, bu gelişmelerden sonra 1920 yılı sonuna gelindiğinde artık Yeşil Ordu Cemiyeti'nden fiilî olarak söz etmek imkânı kalmamıştı. Ancak, Yeşil Ordu mensuplarını çeşitli sol kuruluşların içinde görmek mümkündü (Bozkurt, 2013). O zamanki siyasi atmosfere gelince; Mustafa Suphi, Çerkez Ethem'le aynı anda şartların olgunlaştığına inanarak, Sovyet elçilik heyetiyle birlikte Anadolu'ya gelmişti. Çerkez Ethem'in düzenli orduya girmeyi kabul etmeyerek, Batı Cephesi ile olan anlaşmazlığının had safhaya gelmesi üzerine, ona karşı düzenli birlikler sevk edilmişti. Bu tarihlerde Ankara'da Resmi Türkiye Komünist Fırkası'nın yayın organı olan Yeni Dünya Gazetesi, Ethem'i destekler bir tutuma girmişti. Bunun üzerine, 2 Ocak 1921 tarihinde gazete idaresi Hükümet taraftarlarınca basılmış ve tahribata uğratılmıştı, gazetenin sorumlusu Arif Oruç ve arkadaşları da tutuklanmışlardı.

Çerkez Ethem'in bastırılması ve düzenli ordunun I. İnönü Zaferi'ni kazanması, Anadolu'daki hareketin, kuvvetlendiğini göstermiş olması açısından önemliydi. Bu durum Batılı Devletlerin dikkatini çekmiş ve ilk olarak milletlerarası platformda Londra'da yapılacak olan barış

görüşmelerine Ankara Hükümeti'nin de bir temsilcisi ile katılabilmesi sonucunu doğurmuştu. Böylece Ankara Hükümeti, Batılı devletlerle ilişkilere girmeden önce, I. İnönü Zaferi'nin avantajıyla, Anadolu'daki hareketin Bolşevikliğin kabulü konusundaki endişeleri milletlerarası ortamda gidermek imkânına kavuşmuştu.

Artık, bütün bu gelişmelerden sonra Yeşil Ordu Cemiyeti'nin yeniden faaliyete geçmesi imkânsız hâle gelmişti. Nitekim Ankara Hükümeti, 1921 yılı başında artık kesin olarak cemiyeti kapatmaya karar vermişti. Bundan sonra olayların gelişmesi kısaca şu şekilde özetlenebilir. Merkez Ordusu kumandanı Nurettin Paşa, 19.1.1921 tarihli Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti'ne çektiği şifreli telgrafta görevli veya görevli olmadan giden bazı mebuslar tarafından öteye beriye verilen iki risalenin suretinin takdim edildiğini haber veriyordu.

Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Reisi Fevzi Paşa, harekete geçerek bu bilgiyi reisliğin 24.1.1921 tarihli tezkeresiyle bildirmişti. Bunun üzerine Büyük Millet Meclisi Hükümeti Reisi sıfatıyla Mustafa Kemal Paşa da Ankara İstiklal Mahkemesi'ne evrakları sevk etmişti. Ankara İstiklal Mahkemesi ise yaptığı araştırma sonucunda adı geçenlerden Tokat Mebusu Dr. Nazım, Bursa Mebusu Şeyh Servet ve Afyonkarahisar Mebusu Mehmet Şükrü Beyler'in dokunulmazlıklarının kaldırılmasını istemişti. Bu istek yerine getirilerek, adı geçenlerin Ankara İstiklal Mahkemesi'ne sevkleri yapılmıştı. Ankara İstiklal Mahkemesi de Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti'ni devirmek, milletin isteğine aykırı olarak yeni bir Hükümet kurmaya çalışmak, suçlarından Çerkez Ethem, ağabeyleri Tefvik ve Reşit'ten başka dokuz kişinin idamına, Gizli Komünist Partisi'ni kurmak suretiyle yine hükümeti devirmek suçunu işleme girişiminde buldukları anlaşılan Tokat Mebusu Nazım'ın tutuklandığı tarih olan 21 Nisan 1921 tarihinde. Matbuat Müdürlüğü memurlarından Ziyetullah Nuşirevan'ın da 27 Ocak 1921'den itibaren ceza kanununun 46. maddesine dayanarak Hiyanet-i Vataniye Kanunu'nun 12. maddesi gereğince 15'er yıl küreğe konulmalarına ve diğer zanlılardan Bursa Mebusu Bursa Mebusu Şeyh Servet Efendi ve Afyonkarahisar Mebusu Mehmet Şükrü Bey ile diğerlerinin suçsuzluklarına karar vermişti. Bu arada Yeni Dünya Gazetesi başyazarı Arif Oruç da tutuklu kaldığı süre yeterli görülerek, serbest bırakılmış ve millî amacın elde edilmesine kadar hükümetin uygun göreceği bir yerde ikamete tabi tutulmuştur.

Anadolu'daki Bolşeviklik akımını bastırma hareketi Sovyet Rusya ile kurulan ilişkilere bir engel teşkil etmemiş ve 16 Mart 1921 tarihinde Türkiye ile Sovyet Rusya arasında Moskova Anlaşması imzalanmıştı. Tutuklanarak hüküm giyen bu kişiler 29 Eylül 1921 de affedilmişlerdi. Sovyet yardımının yapıldığı esnada affedilmelerini ilginç bulanlar da vardır.

Millî Mücadele'nin başlangıcında şartların oluşturduğu bu tür sol faaliyetlere özellikle Türk-Sovyet ilişkileri çerçevesinde müsaade edilmiş, bununla hem Sovyetlere hoş görünmek hem de yurt dışındaki İttihatçıların Anadolu'ya yönelik bütünleştirme çabalarına engel olmak istenmiştir. Ancak bazı şahıslar, Ankara Hükümeti'nin bu siyaseti ya kavrayamadıklarından veya gerçekten Bolşevikliğe inandıklarından Mustafa Kemal Paşa'nın isteğine aykırı olarak komünist faaliyetleri sürdürmek istemişlerdir. Daha sonra Mustafa Kemal Paşa bunları tasfiye etmiştir. Tüm bu olumsuz gelişmelerden sonra Yeşil Ordu Cemiyeti kapatılmıştır ve çeşitli isimler İstiklal Mahkemeleri'nde yargılanmışlardır.

4.1. Yeşil Ordu Cemiyeti'nin Ardından Ortaya Çıkan Siyasi Oluşumlar

Bir de şu hususu ortaya koymak gerekmektedir ki; Yeşil Ordu Cemiyeti'nin Kapatılmasının ardından ortaya çıkan bazı siyasi teşkilatlar ortaya çıkmıştır. Resmi Türkiye Komünist Partisi, Gizli Türkiye Komünist Partisi ve Türkiye Halk İştirakiyyun Fırkası bunların örneklerindedir.

Mustafa Kemal Paşa, Meclis içinde ve Meclis dışında giderek gelişen Bolşevik hareketleri bastırmanın o günün şartları gereği yanlış anlaşılabilen düşüncesinde idi. Duruma bir çözüm

bularak, dışarıdan gelen telkinlerle değil ancak gerektiğinde bünyeye uygun fırkayı kurabileceğini ifade etmiştir. Kendi bilgisi dâhilinde yakın arkadaşları ve güvendiği kimselerden oluşan "Resmi Türkiye Komünist Fırkası" nın kurulmasını 18 Ekim 1920 tarihinde sağlamıştır.

Mustafa Kemal Paşa, fırkayı kurarken Bolşevik eğilimli hareketleri kontrol altına alabilmek, onları istenen istikamete sokmak, Sovyet Rusya'dan yardım alabilmek ve onlara hoş görünmek gibi husustan ön planda tutmuştur. Yeşil Ordu Cemiyeti üyesi olan Hakkı Behiç, Mustafa Kemal Paşa'nın kendisinden resmi fırkayı kurmasını istemesini olumlu karşılamıştır. Hakkı Behiç olumlu karşılamasının nedenlerini, Yeşil Ordu'nun irticai fikirleri güttüğü iddialarını, Çerkez Ethem'in Millî kuvvetleri etrafında oluşan Bolşevik cereyanlarını, Rus Bolşevizmi ile Müslüman sosyalizmini ayırmak endişelerini de göz önünde bulundurarak, yeni fırkanın faydalı olacağı düşüncesine dayandırılıyordu.

Resmi Türkiye Komünist Fırkası, 1921 yılı başında girişilen solu bastırma harekâtı içerisinde, kendiliğinden dağılmıştır. Fırkanın konumuzu ilgilendiren yanı Mustafa Kemal Paşa'nın isteğine uyan Yeşil Ordu mensuplarının büyük bir kısmının Resmi Türkiye Komünist Fırkası'na katılmayı kabul etmeleridir. Fırkanın faaliyetine kendiliğinden son vermesini takiben, fırka üyelerinin isimleri sonraki sol hareketlerde geçmeyecektir. Mustafa Kemal Paşa tarafından günün şartları gereği kurulan fırka, bir bakıma, eğer memleketin komünist olması gerekirse onu da kendilerinin yapacağı felsefesinin açık ifadesidir.

Millî Mücadele'nin başlangıcında Anadolu'da baş gösteren sol hareketlerde Bakü'de kurulan Türkiye Komünist Partisi'nin Sovyet Rusya'da yetiştirilerek yurda sokulan kişilerin ve yayın organlarının rolü büyük olmuştur. Anadolu'daki gizli komünist faaliyetlerde etkisi olan kişilerin başında şüphesiz Başkır Cumhuriyeti adına Ankara'ya gelen Şerif Manatov gelir.

Ankara Hükümeti'nin Sovyet Rusya ile resmi temas kurma çalışmalarının başladığı bir dönemde Ankara'ya gelen Manatov'un çalışmaları için Anadolu'da müsait bir zemin vardı. Ankara ve Eskişehir'de topladığı kişilerle Bolşevik propagandasına koyulan Manatov, İstanbul'daki sol hareketlere katılan ve kendisinden önce gelen Ziyetullah Nişirevan ile de işbirliği yaparak, Komintern'in istekleri doğrultusunda örgütlenmeye başlar. Bu çalışmalardan sonra, Anadolu'daki diğer sol teşekkülleri de içine alan Gizli Türkiye Komünist Partisi'ni 14 Temmuz 1920'de kurmuşlardır. Bu parti de hükümete göre tehlikeli çalışmalar ve faaliyetlerde bulunmuş, bu durum hükümetin gözünden kaçmamıştır.

Mustafa Kemal Paşa'nın Resmi Türkiye Komünist Fırkası'nı kurması ile gizli Komünist Partisi bundan sonraki faaliyetlerini resmi olarak yürütmeyi düşünmüş ve Tokat Mebusu Nazım, Bursa Mebusu Şeyh Servet ve Afyon Mebusu Mehmet Şükrü Beyler 7 Aralık 1920'de Dahiliye Vekaleti'nden resmen izin alarak "Türkiye Halk İştirakiyyun Fırkası'nı kurmuşlardır (Akal, 2020).

Gizli Komünist Partisi'nin devamı niteliğinde olan Türkiye Halk İştirakiyyun Fırkası, yayınlamış olduğu beyannamede; işçi ve emekçilerin haklarını korumak ve onları dünyadaki ortak işçi inkılabına faal bir şekilde katılmalarını temin etmek amacıyla kurulan Türkiye Halk İştirakiyyun Fırkası, bütün emekçileri, köylüleri kendi bünyesi içine davet etmekte idi. Katib-i Umumi Nazım ile temsilci Salih Hacıoğlu'nun imzalan bulunan bu beynameye karşılık, Anadolu'da Yeni Gün Gazetesi'nde Türkiye Komünist Fırkası katib-i umumisi Muhittin Baha imzasıyla çıkan bir yazıda ise İştirakiyyun Fırkası'nın kuruluşu tartışılıyordu. Çerkez Ethem'in de bu gizli teşekkül tarafından kazanılması onların tehlikeli bir durum almalarına yol açmış ve daha önceki bölümlerde belirttiğimiz gibi, solu bastırma harekâtı içerisinde Türkiye Halk İştirakiyyun Fırkası yöneticileri de tutuklanarak hüküm giymişlerdi. 29 Eylül 1921'de çıkan af sebebiyle serbest bırakılan Nazım Bey liderliğinde fırka tekrar canlandırılmış, bu defa da 21 Temmuz 1922'de Rauf Orbay Kabinesi'nin her türlü komünist faaliyeti yasaklaması ile yeniden çalışmalarına son verilmiştir (Altıntaş, 1995: 123-124).

5. SONUÇ

20. yüzyılın başlarında artık Osmanlı Devleti, topraklarının büyük kısmını kaybetmişti. Ülkeyi bu durumdan kurtarmak için çözüm yolu arayan şahsiyetler ve çeşitli gruplara ayrılmış kadrolar vardı. Bu kadrolar içinde en önemli grup ittihatçılardı. Devleti özellikle son on yıldır ortaksız yöneten, devletin girdisini çıktısını bilen, imkânlarının nerelere kadar yettiğinin farkında olan bu kadrolar, kendi aralarında Millî Mücadeleyi sahiplenme yarışma girmişlerdi. Tabii olarak bu yarış çok büyük ölçüde İttihatçıların arasında geçiyordu.

İttihatçıları iki gruba ayırırsak, bunlardan birincisi savaş sonrası ülkeden ayrılmak zorunda kalan Enver, Talat Cemal ve diğer ileri gelenlerdi. Diğer grupta ise savaşın siyasi sorumluluğunu taşımadıklarından dolayı yurtdışına çıkmayarak Anadolu'da vatanın kurtuluşu için çalışan Mustafa Kemal Paşa, Kazım Paşa, Fevzi Paşa, İsmet Paşa, Ali Fuat Paşa gibi kimselerin oluşturduğu gruptu. İlk grubun önce Almanya'ya gidip burada yeterli ölçüde faaliyet gösteremeyeceklerini anlamaları uzun sürmedi.

Ayrıca, savaş esnasında izledikleri ordunun bir kısmını Kafkaslarda bırakarak muhtemel bir İstiklal savaşına buradan takviye edilecek kuvvetlerle başlanması biçiminde özetlenilebilecek stratejilerinin gereği olarak, Rusya'ya gitmeleri ile başlayan yeniden sahneye çıkma ve ülkeyi yeni baştan bağımsızlığa kavuşturma hareketinde kendilerinin de olduklarını açığa vurma planları icraat safhasına böylece sokulmuş oluyordu. İkinci grubun bu stratejiye tepkisi ise bunları Anadolu'ya sokmama faaliyetlerini daha çok dış ülkelerde yoğunlaştırarak yardımcı olmalarını sağlama şeklinde gerçekleşti. İşte bu iki grup arasındaki ilişkiler zaman zaman çok sıcak zaman zaman da oldukça sert şekilde cereyan etti.

Yeşil ordu cemiyeti içerisindeki üyelerin büyük bir bölümünün İttihatçı oluşu onların belli amaçlar çevresinde ortak hareket etmelerini sağlayamamıştı. Şöyle ki cemiyet içerisinde yer alan bu kişilerden bazıları Mustafa Kemal'e yakınlıkları ile tanınırken bazıları ise, İttihatçılara yakın olmuşlar ve Mustafa Kemal'e karşı oluşturulan muhalefet içerisinde yer almışlardır. Bunun yanında, bazı üyeler de samimi olarak solculuğa bu ideolojiye bağlanmışlardır (Yılmaz, 2022).

Cemiyetin en yetkili adamı olan genel sekreter Dr. Nazım İttihat ve Terakki 'nin en üst düzeyinde görev almış bir kişi idi. Yeşil Ordu Cemiyeti, mahiyet itibarı ile Yeşil Ordu Cemiyeti'nin Meclis içindeki uzantısı olarak vasıflandırabileceğimiz Halk Zümresi'nin ortaya attığı fikirler ve Meclis içindeki çalışmaları, Mustafa Kemal Paşa'ya yaptıkları muhalefet, Ali Şükrü Bey ve diğerlerinin bu muhalefet içinde yer alarak Dr. Nazım Bey'i Dâhiliye Nazırı seçtirmeleri, bu ihtimalin hiç te yabana atılır cinsten olmadığına işaretleriydi. Zira Ali Şükrü Bey, bizzat Enver Paşa'nın Millî Mücadele'nin başına geçmesi gerektiğini söylüyordu. Tüm bu veriler Cemiyet ile İttihatçı hareketin birbirlerine yakınlaşmalarını sağlıyordu.

Bunların yanı sıra Sovyet Rusya'nın da İttihatçı liderleri elinde koz olarak tutup, sonraki dönemde muhtemel bir yenilgi alan Mustafa Kemal Paşa'ya karşı kullanmak düşüncesi vardı. Ayrıca Rusya, İttihatçı liderlerle iyi ilişki içinde olmanın kendisine Müslüman milletler nezdinde itibar sağlayacağını farkındaydı. Bilhassa Enver Paşa'nın sahip bulunduğu, Kafkaslarda ve Orta Asya'da hissedilir bir nüfuzunun olması, Halifenin damadı bulunması, eski başkomutan vekili sıfatını taşıması gibi avantajları, artı hanesine koymak istiyordu. Ayrıca Rusya, Anadolu'da tamamen kendi kontrolünde olmasa bile yeni kurmaya çalıştığı rejimine en azından düşmanca tavır almayan kişiler ve sistemi güçlü bir devletin ya da arkasında Batı desteği olan bir devletçiğin yerleşmesini istemiyordu.

Hiç şüphesiz Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşları tüm bu girişimlerin farkındaydı. Yeşil Ordu hareketine başlangıçta karşı çıkmayışlarının sebepleri vardı. Bunların belli başlıcaları arasında; Millî Mücadele'nin ilk döneminde Anadolu'daki halkın büyük bir morale ihtiyacı vardı. Halk yaklaşık on yıl süren savaşlardan bunalmış üstelik kendi öz yurdunun büyük kısmı işgal edilmişti. Kendisini kurtaracak olağanüstü bir yardıma ihtiyaç duyuyordu.

Millî Mücadele'yi başlatan liderler işte bu ihtiyaçtan yola çıkarak Rusya'daki İngiliz yanlısı Denikin Ordusu'na karşı başarılı mücadeleler vermiş Müslüman askerlerden oluşan Yeşil Ordu'nun ismini Anadolu'da kullanmakta bir sakınca görmediler. Zaten o esnada Anadolu'da yayınlanan gazetelerde sık sık bu tür haberler vererek Kafkaslardan gelecek bir kuvvetin düşmanları Anadolu'dan atacağı yolundaki haberleriyle farkında olmadan gerekli alt yapıyı oluşturmuşlardı. İşte Anadolu'da kurulan Yeşil Ordu Cemiyeti, insanlara Kafkaslardaki Yeşil Ordu'yu çağırıyordu. Ayrıca, Ankara Hükümeti, o günün şartları gereği Sovyet Rusya'nın yardımını temin ederek Batı'nın dikkatini Türk Sovyet yakınlaşmasına çekerek, Batılı devletlerin Millî Mücadele'ye karşı tutumlarını yumuşatmak düşüncesi olmuştu. Zira Mili Mücadele'yi yöneten kadro, daha çok Batılı düşünce yapısına sahip ve Batılı değerlere inanan bir fikre sahipti. Nitekim, tüm bu düşünce ve beklentilerin, Millî Mücadele'nin başarılarının Batı tarafından fark edilmesi ve onların Millî Mücadele'yi tanımaya yönelik tavır almaları üzerine, Batı'nın Anadolu'daki hareketi Bolşevik olarak görme endişesini de yok etmek isteyerek, bu tür hareketleri bastırma yönünde girişimlerde bulunmuştur.

Mustafa Kemal Paşa'nın bu tür hareketleri bastırma siyasetinin parametreleri önce Resmi Türkiye Komünist Partisi'ni yakın arkadaşlarına kurdurarak Yeşil Ordu Cemiyeti üyelerini davet etmek şeklinde başlamış daha sonra Yeşil Ordu Cemiyeti'ni kapatarak safların belirginleşmesini sağlamış, ardından da kendisine karşı açıkça tavır alınması demek olan Halk İştirakiyun Fırkası'nı kapatarak önde gelenlerini mahkemeye sevk etmek olmuştur. Atatürk'e göre cemiyet reislerinin bir kısmı -ki, Reşit, Ethem, Tevfik biraderler başta bulunuyorlardı- faaliyetlerine ve bu defa bittabi tamamen olumsuz ve aleyhterane bir tarzda devam eylemişlerdir. Eskişehir'de çıkarttıkları Yeni Dünya gazetesi ile de fikir ve maksatlarını saldırgan bir surette yayımlattırıyorlardı (Atatürk, 2015: 358-360).

Nihayetinde; Mustafa Kemal Atatürk'ün de desteği ile kurulan bir siyasi cemiyet olan Yeşil Ordu Cemiyeti, daha sonraları gerek açık gerekse gizli muhtelif tutum ve davranışlarıyla ülkenin ve hükümetin menfaatlerine aykırı bir role bürünmüş, bunun akabinde de kapatılmış ve çeşitli isimler yargılanmıştır. Anadolu I. Cihan Harbi sonrasında Batı'ya karşı verdiği emperyalizm savaşının yanında görülmektedir ki bir de Doğu'da topraklarımızda gözü olan ve ülkemizde taban yaratmaya çalışan Bolşevizm'in fikir müdafiliğini yerine getiren Yeşil Ordu Cemiyeti'ne karşı silahsızca ama ustaca mücadele vermiştir. Yeşil Ordu Cemiyeti de halkta yeterli taban oluşturamadığı ve destek göremediğinden dolayı tarih sahnesinde kısa süreli bir yaşam fırsatı bulmuş ancak bu serüven uzun sürmeyip kapanıp gitmiştir.

KAYNAKÇA

- Akal, E. (2020). *İştirakiyuncular, Komünistler ve Paşa Hazretleri-Moskova*, Ankara, Londra Üçgeninde. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Altıntaş, A. (1995). *Millî mücadelede yeşil ordu cemiyeti ve siyasi kökenleri*. Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Arbaç, İ. (2017). Millî Mücadele Dönemi Rus-Türk İlişkilerinde Yeşil Ordu-Çerkez Ethem-Mustafa Suphi Üçgeni. *Yeditepe Üniversitesi Tarih Bölümü Araştırma Dergisi*, 38-54.
- Atatürk, M. K. (2015). *Nutuk*. Ankara: Ertem.
- Bozkurt M. (2013). İki Yeşil Ordu'nun Kısa Hikâyesi, Sol. <https://haber.sol.org.tr/yazarlar/mehmet-bozkurt/iki-yesil-ordunun-kisa-hikayesi-80673>, 20.06.2022.
- Cebesoy, A. F. (2000). *Millî mücadele hatıraları*. İstanbul: Temel Yayınları.

- Gökay, B. (2017, Kasım 28). Why revolutionary Russia backed Turkish nationalists over communists. <https://uk.news.yahoo.com/why-revolutionary-russia-backed-turkish-124649241.html>, 09.08.2022
- Hablemitoğlu, N. (2016). Millî Mücadele'de Yeşil Ordu Cemiyeti. İstanbul: Bir Harf Yayınları.
- Kurşun, Z. (1993). Çerkez Ethem. Diyanet Vakfı Yayınları, 8, 275-276.
- Tevetoğlu, F. (1967). *Türkiye'de sosyalist ve komünist faaliyetler*. Ankara: Ayyıldız Matbaası.
- Tunçay, M. (1991). *Türkiye'de sol akımlar*. İstanbul: BDS Yayınları.
- Yılmaz M. (2022). Yeşil ordu cemiyeti. Atatürk Ansiklopedisi. <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/yesil-ordu-cemiyeti/>, 06.07.2022